

256

M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

Rel.
No. Ser.

768

Title:

Drahtayta
Rakshya

Letter

256

दृष्टान्त रहस्य

768

:	Drishtānta Rahasya	:	Title
:	:	:	Author
:	Kapila Muni	:	Editor
:	:	:	Year, Vols.
:	:	:	Publisher
768:	:	:	Remarks
			Begun

768

क० पीः कंयस्यदुष्टं नरचहश्यते ॥ ५ ॥ अंतरस्यचज्ञा
नव्यं बहिरंगश्चपश्यति ॥ प्रसह्यंश्चैवदृश्यं
तिद्राष्टातपप्रवर्तते ॥ ६ ॥ प्रथमेनादलुब्धं
चबिंदुश्चैवतदुच्यते ॥ तृतीयंचचकाळोप्रो
क्तं ज्योतिरूपंचपश्यति ॥ ७ ॥ नंतरं लुब्धेना

गस्वरसर्पघंटानादकुरंगवा॥पतंगलुब्ध
नेदिपंनानेनलुब्धतेमनः॥८॥पतंगमि
नूहिरिणो गङ्गाञ्चलयाः क्रमंतेद्रियरागम
ग्नः पंचेद्रियाणां अपिमानवानां सज्जंममज्जं
त्तिकिमित्रचित्रं॥९॥ बुबुकस्य यथायेन सुच

कृष्यकस्तथा॥ उष्माभ्यां दर्शनं येव मोहितं त
त्र लिप्यते॥१०॥ तथैव च मनुष्याणां आत्मा च प्र
थक्तेतदा॥ मानसं तत्र लिप्यं च द्रिष्टेयादिकचे
ष्टितं॥११॥ तदहं आत्मभावमनसं लक्ष्यते स
दा॥ इन्द्रियादिस्थिरं यच्च दमनं उन्मनि भवेत्॥
१२॥ एतं च प्रतिमां कृत्वा उक्तां चैव विलियेते॥

रूपि. लवरां जलविहितं लवरा त्वविलिय ते ॥ १३ ॥ शर्क
३ रंजक संयुक्तं शर्करा त्वाधिगच्छति सगुरोऽध्यायते ३
विप्रा निगुरा त्वं उच्यते ॥ १४ ॥ फलं स्य कारणा पुष्पं
फलं पुष्पं विनस्यति ॥ जनं यस्य कृते कर्म ज्ञानं कर्म
विनस्यति ॥ १५ ॥ पाणि चोर यथा न्यायं जलं च
पुरि तं यदा ॥ उर्ध्वं चिद्रस्य मेकवा अचक्षिद्रं शर

स्तथा ॥ १६ ॥ उर्ध्वं चिद्रं तु निक्षिप्य जलं च त्वमाक
शं ॥ मुक्तं च उर्ध्वं चिद्रा नो रिक्तं भा उं तथा भवेत् ॥
॥ १७ ॥ अथ श्व ब्रह्म नाडि स्फुटं त्व पाद निक्षिपेत् ॥
आकृष्य गुदमेकं च इद्रियादिदं शतदा ॥ १८ ॥ स्त्रियां भे
यप्रयमेन पुरुषं रतिनुत्तनं ॥ मंदिरं सर्वलोकानां वि
क्षिप्य रंति मंदिरं ॥ १९ ॥ पुरुषं अल्पसंस्पर्कं लभ

कपिले गङ्गा निधा तया ॥ पुष्पानर्णयेत्तु सूरिलिष्टा तदुबु
 च्चेत् ॥ २० ॥ पुरुषे वस्य कृत्वा च ग्रहणि ग्रहमुच्यते ॥
 तदा संलिनि तारे वसर्वत्र अधिकारिणी ॥ २१ ॥
 शरिरं भुवनं यस्य हृदयं रनि मे दिरं ॥ आत्मा पुरु
 षो कंच मनसः प्रकृतिस्तथा ॥ २२ ॥ प्रथमं विद्मि
 त्यायेन द्वितीयं गयी तया ॥ संस्तिं सति न तां चैव
 अनुभवतु चतुर्थं ॥ २३ ॥ आरंभं भवेत्तं कला

[illegible]

२१
क० ता नृसिंहेन हतौ जाहिराय कस्य पोषाया ॥ विक्र
५ वहा स्वच्छे हत्वा पादेन भृगवामुनेः ॥ २ ॥ शंभु
अफ लुने चापे ॥ ताडयेन किमर्थिता ॥ त-
स्मात् कर्म प्रसावेन किं त्रबंसेन लिख्यते ॥ ३
च एवं सर्वलो कानां कर्म प्रप्राणे मेव च ॥ ब्रह्मा वि
ष्टु रुद्रादि जात - त्वा कर्म शुभा शुभं ॥ ५ ॥

ना शुभं कियते कर्म कल्पकोटि शतैरपि ॥ अव
स्य मेव सा क्लृप्तं कर्म शुभा शुभं ॥ ६ ॥ कर्म
लोहि प्रप्राणेन किं करोति शुभं गृहा वशिष्टदि
ये ते लज्जे रामो किं मते वत्सः ॥ ७ ॥ हसते
क २ कियते कर्म सा क्लृप्तं कर्म शुभा शुभं ॥ अयुं हं
हनता वा छिन्नस्येते कर्म जंफला ॥ ८ ॥ ब्रह्मोयन

त्रिनि कुलालवर्गं यमि ते ब्रह्माऽमांशोदरे ॥ विष्णोऽयं
 नदशावताम् गहनं ह्यस्योसदा संकटे ॥ रुद्रं ये
 न कपालपाणिपुटके सिद्धादयो कारित ॥ सूर्यो
 भोम्यति निस्य मेव गगने तस्मै नमः कर्मणि ॥ २
 दुःखं सूर्यस्य न कोपि दाता ॥ परो ददति च कुबुद्धिं
 स्य ॥ पुरा तनं कर्म तदेव कर्तुं अहं करोति ॥

क० ला

६

सूर्यवेत्रे न कथ्यते ॥ २३ ॥ आप्यारे च स्वाधिष्ठा
 नं मणिपुरस्तथैव च ॥ इत्येते शक्तिचक्रे च
 आत्मज्ञानेन साधितं ॥ २४ ॥ जनाहानं विष्णु
 दध्वा तालमुलं तनं तचं ॥ इत्येवं पुरुषं च केव
 आत्मज्ञानेन साधितं ॥ २५ ॥ प्रथमं त्रिकुटं स्थानं
 श्रीहटं च द्वितीयकं ॥ तृतीयं गोलार्धं चैव त्रि

कविः ऋषिः च शुभे तु कं ॥ २६ ॥ पंचमं भवमरिगुं फा । ब्र
ह्मरं दस्यं पृथु मे ॥ ३ ॥ सेवं पृथु मे स्तानं सोमं च
१ क्रै च कथ्यते ॥ २७ ॥ न दि उ ग म स्तानं च प्रवा
हं अ ग ते तदा ॥ प स्प ते पु म नं वे उ ग मे तं च
दि सा ग यो प मं ॥ २८ ॥ मान सं च न दि ओ व
न ग चे द्वि प य स्त दा ॥ वि क्षि सं ह द यं स्तानं
मान सं ब्र ह्म के वै वं २९

वृथा हि मानः ॥ २० ॥ मृत्ति के न स वे द्वा डं पुनः मृत्ति
के मे स्तथा ॥ पर ब्र ह्म य ता लो के सं सारे रा न लि प्य
ते ॥ ११ ॥ पठि त्वा वे द शा स्त्रा णिं ब्र ह्म ज्ञानं च वर्जि
ते ॥ तच्छा विषय वर्तते पठि त्वा किं प्रयो जनं ॥ १२
श्रु क सारि कयो पाठ नि स वा क्यं करोति च ॥ अस
मं ते य स्य ॥ पठि त्वा किं प्रयो जनं ॥ १३ ॥ उद के न
मा न स हि

॥ क० ॥ नमवेत्सं के पं के आपे न शु ह ति ॥ मनः कु ते क र्मा
ति मनो शु च्ये न मु च्ये ते ॥ १४ ॥ मनः क र्मा तिक
७ र्मा ति ॥ मनो लि प्य ति पा न के ॥ १५ ॥ काम ना सं हि
शु च्या न ध्ये मो न च पा न के ॥ १६ ॥ काम ना सं हि
तो क र्मा कृ त्वा च कृ षि सि द्ध ये ॥ त दा सो लि प्य
ते को गेः निः कामो नै व लि प्य ते ॥ १७ ॥ मृ त्तिके

नमवे द्वां डे नमवे त्त्वा ड मृ त्तिका ॥ कार्पा से
नमवे त्त्वा व स्त्रं व स्त्रं कार्पा समु च्ये ते ॥ १८ ॥ स ल
गुण दया धर्म र जो प्र पं चे मे व च ॥ त मो गुण म
वे त्त्वा को धं गुण त्र ये च दृ श्ये ते ॥ १९ ॥ इ डा यो
वा यु सं चारं रु द ये ने च वे प्य ते ॥ चं द्र स्वर मि दं
व शो कं नि द्रा स्था त दा न वे त्त्वा ॥ २० ॥ पी ग का वा

क० ला

८

स्त
यु चालेन सूर्य स्वरेन मेदि तं ॥ जा गृ कं ठ वा पु
ध्या ॥ स्वप्न स्त तेन जाय ते ॥ २० ॥ तदा वायु उर्ध्व ग
त्वा च ह स्तानेन व्यापितं ॥ तमं ह ति दुष्टेन जा गृ
ति च तदा भवेत् ॥ २१ ॥ आधारे प्रथमं च क्रै स्वा
धिष्ठानं द्वि तियं कं ॥ त त्रियं मणी पुरं च अना
ह नं च त्रै तु कं ॥ २२ ॥ पंचमं कं ठ च क्रै च ताळ
मुले च षष्ठं ॥ इये वं षष्ठं स्थानं पाम्पि स्ते रं

उन्मत्तोऽपि गजे द्वा रा गा गृ ष्ण ति मह दो वने ॥ अंकु
शोऽपि गजे द्वा रा गा गृ ष्ण ति मह दो वने ॥ ३०
मनो न्म त गजे द्वा रा गा गृ ष्ण ति वि षये वने ॥ वि
क्षिप्त्वा अंकुशं च स्वनादेन वेपथु ते मनः ॥ ३१
परि सं स्पर्शं स्पर्श लोहानां लोह त्वं वधि गच्छ
ति ॥ प्राप्य तेषु क नाम सुवर्ण कथितं तदा ॥ ३२

मनः श्वेतुलोहानां पवनं परिशुम्भता ॥ उभ
यो संगमो यत्र मनसवती बुध्यते ॥ ३३ ॥ चनु
रभ्या स बाळानां प्रतिदिनं करोति च ॥ यो वन
त्वे तदा सिद्धि ॥ विचति तेन दृश्यते ॥ ३४ ॥
रारिरं च नुराका न चिन्न बुधि अग्रतस्तदा ॥
अपानं न बधि श्वेव प्राणं च बाता मेव च ॥ ३५

आत्मलक्ष नथा प्रोक्तं मनः चनु तदुच्यते ॥ ३६ ॥
धितिप्रावञ्चैव तत्संता तन्मयो सवत् ॥ ३७ ॥
करचर्मन स्यासेन दहन्ति अष्टधा तथा ॥ प्रा
णाया मेन युक्ते दहन्ति पुण्यपापयो ॥ ३८ ॥
नि सुशिरं स्यासेन दहन्ति पुण्यपापयो ॥ स
मे चलनते मोक्षस्व चो डाल स च डिता ॥ ३९

कपिल कर्षा पिठन हस्तेन नादश्रुपं वति सर्वदा ॥ नष्ट
ये ते यदा काले मृत्ति मे वन संशयः ॥ ३५ पा
॥ १ ॥ तिलेशिरस्वाप्या मणिकंठं सस्मदभ्यते ॥ १५
॥ सुखं च दुःखं चैव मृत्युमेव न संशया ॥ १५
नाशाग्नौ वलोकानां ॥ इदं श्यते च निरंतरं ॥
न दुःखं च प्रदिवासी मृत्युमेव न संशया ॥

चक्षुराग्ने दुःखं चैव मृत्युमेव न संशया ॥
न दुःखं चैव मृत्युमेव न संशया ॥
॥ ३५ ॥ इति श्री दुष्टांतरहस्य कपिल मुनि वि
रचिता यादित्तियोग्याः ॥ ६४ ६५ ६६ ६७

कपि० अज्ञानं विमिरां च स्ये ज्ञाना जनशला कया ॥
चक्षुरां मिलि तं येन तस्मै श्री गुरवे नमः
१२ ॥ १ ॥ नमामि परमं तत्त्वं अदिमप्येतव
र्जितं ॥ आचारं सर्वलोकानां मनाचारं
मविक्रयं ॥ २ ॥ यमश्चैवार्चयंति स नियमं
सक्तिवत्सदा ॥ उभयं कर्म यो न गेन ब्रह्म-

ज्ञानं च साधितं ॥ ३ ॥ प्राणायाम च आह्वय
प्रसाहारेन वा स्थिरं ॥ उभयं हटयोगश्च
ब्रह्मज्ञानं च साधितं ॥ ४ ॥ आसनं दृढं स्थि
त्वेन समाधिका गृह्णमानसं ॥ उभयं राजयोग
गश्च ब्रह्मज्ञानं च साधितं ॥ ५ ॥ ध्यानं हृदय

कपि कल्पेनं प्रापरांतत्र वैभवं ॥ उभयं लैयोगश्च य
ब्रह्मज्ञानेन साधितं ॥ ६ ॥ अष्टांगयोगयुक्ते
२३ च ज्ञानव्यसाध्यं न त्वया ॥ मुख्ये चतुरो यो
गं जगाम रराजानं ॥ ७ ॥ मानवा चतुर्ल
क्षं तु ॥ गज अश्वादि त्रिंशत् ॥ इत्येवं जार
ज प्रोक्तं ब्रह्मज्ञानेन साधितं ॥ ८ ॥ पक्षि

पादशालक्षे च ॥ ९ ॥ जै चरं के चरं नवलक्ष
कं ॥ इत्येवं जं उ ज प्रोक्तं ब्रह्मज्ञानेन साधितं
॥ १० ॥ क्रिमि जोरूढ संख्य च स्वेद जं च यथा क
मात् ॥ स्थावरं लक्ष विंशति ॥ उद्धि जं न तु जा
यते ॥ ११ ॥ चो या शिं लक्ष जिवानि उद्धे च

कपी०

तुरस्वळं ॥ यत्र यत्रैव च वसतो नास्ति प्राणा दृष्टे चेक
द दिप्रं ॥ ११ ॥ ऐक्यं नमो देवाहा मं न त मे के क्षि
रं च मे के बहु वर्ण येन वा ॥ सुवर्ण मे के बहु भु
र पणा दु श रिं पि न्नं पर मा त्म मे के ॥ १२ ॥ पाषा १४
१४ रो आल य ब धो दे व पा ष र्ण मे व च ॥ इति पं
स मे के ३

वि न दे व तां दु जे स्था ने च ति ष्ट ति ॥ १३ ॥ स्व गृ हे
पा य स्व त्वा ता मि द्वा मि द्वा ति दु र्म ति सि द्धा
म न्दा रु चि त्रे षु दे व ता बं दि क ल्पि ता ॥ १४ ॥ अ
सा लिं ग वि चा रे ण सं दे ह त त्र व र्जि तं ॥ सर्व भु तं
स्वरूपं च य क मे वं च दु स्य ति ॥ १५ ॥ य त्प्रा णा पा

कपि वनसंधुष्टात् उदितनाद्यमध्यता ॥ आसाली
गतदास्याऊप्राणापाननिरोधताः ॥ १६ ॥ कंठ
१५ गेकेनकृत्वाचसिंहाभुरत्वकिं दियेते ॥ मयुरन्त
त्यकेयस्यः तेशाच सहजोद्भवाः ॥ १७ ॥ भ्रमरं कि
टकेयस्य अन्यस्थाने प्रतिष्ठितं ॥ किटकेतेन
भ्यामैनेनः साक्षात्तं भ्रमरं भवेत् ॥ १८ ॥ राज

दंतं वाममुठेन जिह्वामृतत्रनिक्षिपेत् ॥ अमृतं स
वते तस्य ॥ पिबंति नित्यमोजीनः ॥ १९ ॥ दंतवाम
स्तुवामुक्तिः ॥ जीह्वायां खेडीतं महत् ॥ लप्यं मृत
मिदं सौख्यं राजयोगादिवाप्यते ॥ २० ॥ श्रोत्रद्व
यविवरेण तर्जिन्या तत्र निक्षिपेत् ॥ आकाशेति
ष्टेनादश्रुतावन्ति च निमेषवत् ॥ २१ ॥ चिपिति

कपि० प्रथमेयस्येदितियेचिचिंणियकेद्येदानीदेविति
मेचशोरवनादंचतुर्थकं २२॥ पेचमतेनिनादस्य
॥ षष्ठमं ताळनादकेषीससमंवेणुनादंच ४
१६ शमंतेचनादयाः ॥ इत्येतेदशानादश्चश्रुण्वे
तिसूक्ष्मसूक्ष्मकं ॥ २४ ॥ काष्टप्रवर्ततेवनिं
काष्टचसहलियते ॥ नादंप्रवर्ततेचिते-

१६

चितेचसहलियते ॥ २५ ॥ ज्ञेयैन्ववस्तुसंयोगं
विलयं यांतिमानसा ॥ मानसं विलयं यांति के
वल्यं पदुचते ॥ २६ ॥ अनाहतं च निरंतरं
ज्ञेयंतुसूक्ष्मसूक्ष्मकं ॥ मनः नवलयं यांतिदीक्षा न
परमं पदं ॥ २७ ॥ जीहाशेते सदा यस्य वायुः
नमेवच ॥ दंतलेदोहंसितलं प्रोक्तं ॥ २८ ॥ तृषा

कपि तेशां न बाध्यते ॥ २८ ॥ मुखदारे पवजं येन आक्रो-
शनकरोति च ॥ प्राशयति नित्यमेव यो गिह-
२७ ध्यानपीठति ॥ २९ ॥ चक्षुः न नः सि कयोर्मध्यं
अंगुष्ठापात्ता नादायं ॥ तेनैव विक्षिपेत्तस्य ॥
ते चाग्नसंक्षमसुक्ष्मकं ॥ ३० ॥ चक्षुराग्न्यस्ति ते
नित्यं विस्फुरंतं मणीयथा ॥ न दृष्ट्वा व्यापकं

वंसवबंधप्रमुच्यते ॥ ३१ ॥ वृषणागुदमभ्येस्तु वे-
पुदंडाकृतिस्तदा ॥ अंगुल्यदुठ विक्षिप्य विं-
दुमुत्र स्थितोऽप्येव तौ षष्ठस्य पूर्वभागे स्मिन्वे-
पुदंडाकृतिस्तथा ॥ दिव्यमुष्णिपाणीयं तं शु-
श्रुभस्तानादिकथ्यते ॥ ३३ ॥ प्रातः काळे उप-
सीति सूर्योदये च मन्त्रिमे प्राग्मुखं तुर्ध्वमु-

कथि) खंरुत्वानानाचिनु प्रदृश्यते ॥ ३४ ॥ यथावारि
३ मरुस्यै नानाकारविलोकाते ॥ तथैव संकल्प
वशात् चिद्रूपैर्भिज्याम्यते ॥ ३५ ॥ पदद्वयं स
१८ मं श्रैवं अंगुष्ठद्वयमेतथा ॥ चक्षुः अर्चलोकात् १८
दृष्टिस्त्रिरंशवन्मवेतदा ॥ ३६ ॥ कंठसंकोचनं ह
त्वा हृदये अवलोकनं ॥ अवलोक्य तदा यस्य

वायुस्त्रिरंशमिदं भवेत् ॥ ३७ ॥ यावद्यदायुस्त्रि
रं नास्ति ॥ तावत्तु चित्तं स्थिरं नीह निराश्रयं
यावत्पश्येत्सुवोर्म्यो तावत्काळमयं कुताः
॥ ३८ ॥ सुवोर्म्योऽसि वस्मान्नं द्वयं दृष्टिसमं
तथा ज्ञातव्यं तत्पदं तुर्या मनस्त्रिरंशमिदं भवे
त् ॥ ३९ ॥ पादतलं द्वयं येन ॥ करतलं नव्यं

कृष्ण तद्यतेन वळं ॥ जीवसावमळं मुक्तिः ॥ स्वरीवेद्यो
तत्तत्स्वयं ॥ १७ ॥ बहि च तत्स्फुरज्ज्योतिरत्नकुं
क्षप्रदित्पिवत्स्वयं प्रकाशं तदिदं रूपात्मानं
२० मनोमयं ॥ १८ ॥ दं गुल्यापाणीनाञ्चैव चक्षु
स्थाने चतिष्ठति हृदयं व्यापते मुर्ति अपादत
लसस्त्रके ॥ १९ ॥ मानसं सावय मुर्तिमुर्ति

च सावयन्मम तन्मुर्तिचक्षुराजे चतिष्ठति
चात्रसशया ॥ ५० ॥ इन्द्रिदृष्टा तत्कारे कपीलमु
निविरचितोया तत्तियो व्याघाः ॥ ६१ ॥ ६८

कृपि

२२

२१

श्रीगणेशायनमः॥ प्रणम्य शंकरं देवं पनासरमहे
श्वरं॥ आत्मज्ञानप्रकाशं च प्रत्यक्षं तत्त्वमुच्यते
१॥ बहिर्गतेन पश्यस्य आगतं शीघ्रमेदिनं॥
प्रवेशे अंधभुवनं चक्षुः श्रौवन पश्यति॥ २॥ त
त्रैव स्थिरतो भूत्वा अंधकारप्रभा भवेत्॥ तदे
व दृश्यते वस्तु स्वयं चक्षुः पश्यति॥ ३॥ अ

कपि

२२

ज्ञानत्वं च हृदयं अंधकारं अहर्निशी ॥ चंच
लत्वं अपारयं तीस्थितत्वं सर्वदृश्यते ॥ १ ॥
हृदयं अंधभुवनं दृश्यते च निरंतरं ॥ अ
कल्पितं भवेज्ज्योतिस्वयं ज्योतिप्रकाशकं ॥
५ ॥ हृदयं निर्मलं ज्योति चैव मानसं ज्योति
रूपकं ॥ छाया च दृश्यते ज्योतिप नं ज्योति

२२

प्रकाशिता ॥ ६ ॥ अकल्पित दृश्यते ज्योति
तज्ज्योतिपयमात्मना ॥ त्राहिमानं न क द्योनि
दिव्यज्ज्योतिनमोस्तुते ॥ ७ ॥ आनंदकंदसं
भूता ज्ञानना कं सुशोभितं ॥ विचित्राष्टदलं
येतं वैराग्यकेशरं तदा ॥ ८ ॥ विरक्तं कर्णिकं
शुद्धं चंद्रकांतिसमप्रभा ॥ चिदापश्यंति रूपं

कपि चपरं ब्रह्मैवभाषितं ॥१॥ ह्यसुं डीक मध्येतु
सोमसूयीग्निमंडले ॥ विधुलेखेवकल्याण
ज्वलितं वह्निरूपिणं ॥२॥ शिवंध्यात्वा जपेत्ती
त्यं लक्षणं षट्समाहितं ॥ चतुर्दक्षयथाप
श्येत्तत्फलं च कटुकोमेकं ॥३॥ अंतःकरणं च
तुर्दक्षमनसाश्चैव तूतदा ॥ फलं कटुकवि

२२

क्षितं आत्मं च गतया तया ॥४॥ मनसा स्थि
त आत्मं च पक्वमध्वजता ॥ तथा ब्रह्म
संप्रोक्तं आत्महं संपिबेत्पुनः ॥५॥ अहो वा
सनियं बद्धं मुक्तं निर्वासनं मनः ॥ तस्मै नी
र्वासनं भाव ब्रह्म नित्यविबेकधा ॥६॥ ब्र
ह्म न समिदं स्वादं तत्संच परमात्मनी ॥ इ

२४
 इत्यमन्यतेयं किं कथा इतीजनाः ॥१५॥
 विचारं दर्पणं यस्य अवलोक्य न तत्त्वतः ॥
 २४
 दृश्यते चेत्तत्तदप्यत्रैव पृथक् न हि ॥१६॥
 हृदयं दर्पणं यस्य मनस्तत्रैव लोकिताः ॥ दृ
 श्यते प्रलब्धिं न आत्मरूपस्य निश्चितं ॥
 ७॥ आत्मा बुद्धौ न रूपेण दृश्यते च भाषितं

भविष्यति स्थिरं भूत्वा हृदयं भानुभाषताः ॥
 १७॥ आत्मा विशुद्धं चैतन्यस्वरूपं शाश्वतं विभु
 ॥ निर्बीकारं स्वयं ज्योतिस्वभावार्कप्रकाशवत् ॥
 १८॥ आकाशे तिष्ठते सूर्यगगनं चंद्रभाषितं ॥
 स्वमध्ये वसते ताराचिदप्यौमसंस्थिता ॥
 २०॥ दृश्यते च दिवाकारं दिवाकारं विचिंतये

क० ल

आत्ममध्येदिवाकारं न किंचिदपि चिंतयेत् ॥ २१ ॥
आनंदशान्ति तत्त्वं च पूर्णत्वं च स्वरूपता ॥
तुष्टत्वं च चकत्वं च षडेतेषां रूपता ॥ २२ ॥
प्रथमं सितसा प्रोक्तं द्वितीयं नेत्रमेव च ॥ २३ ॥
तीव्रदमश्चैव मुखपद्मं चतुर्थकं ॥ २४ ॥
चमंकरतकं मेघपादपद्मं च षष्ठकं ॥ २५ ॥

२५

२५

॥ २६ ॥
सहस्रनामपद्मं च अष्टमं हृदयपद्मं च ॥
२७ ॥ हृदयकर्णिकामध्ये शुद्धिपशिखा
काली ॥ अंगुष्ठमात्रमचकंध्यायेदोकारमी
श्वरं ॥ २८ ॥ इडाभागिनी गंगापिंगकाय
मुनाजदि ॥ सुषुम्नागंडकी प्रोक्ता शानयुच
सनस्वली ॥ २९ ॥ कुहाचनर्मदाये नतासीच

२९

कपिल शंखिणीस्तदा ॥ वायुणी गोमतीर्यस्य गांधा
नीकावेरि स्मृता ॥ २७ ॥ कृष्णा वेणि पुषाना
२६ डीसिंधुना दीच हस्तिणी ॥ गोमती लंबुशा २६
श्रैव पुन पुनत पश्चिनी ॥ २८ ॥ इति नाडीन
दी प्रोक्ता शची नं वर्तते सदा ॥ पवनं पूरि
पवनं सर्वत्र स्नानमाचरे ॥ २९ ॥ गंगा

यमुनयोर्मध्ये सुषुम्ना च तपश्चिनी ॥ ब्र
लात्कारेण गृह्णाति तद्विष्टाः पत्रमंपदा ॥
३० ॥ तत्रैव स्थूलविश्रान्ति मध्ये दीपं च
स्थापनं ॥ औठहस्तप्रमाणेन तत्रैव ध्वज
लोकयेत् ॥ ३१ ॥ अवलोकनं च दीपस्थम

कपी

ध्येनीलं च दृश्यते ॥ नीलमध्ये ततः पर्यात्
भेदीतं मतिमुत्तमं ॥ ३२ ॥ तत्रैव पश्यते येन
२० निमिषोन्मिषवर्जितं ॥ तदा दृष्टिस्त्विह २०
त्वातं नामलय उच्यते ॥ ३३ ॥ स्तनपानं च
बालस्य क्षीयपानकनोति च ॥ क्षिरभ्यासं
तत्रैवाप्तं स्तनपानविमर्जितं ॥ ३४ ॥ तथैव

चमनुष्याणां विषयं संगचेतसः ॥ मंदमंदभ्या
सयोगं विषयं पंचैरित्यजे ॥ ३५ ॥ मकचंदपि
वैतभृंगं गंधेन पश्यते यथा ॥ नादशब्दत
थाचि तं विषयं न हि कृक्षति ॥ ३६ ॥ योनीचज
न्मते येन योनीचभोगमिच्छति ॥ स्तनपाने
न वर्धते स्तनक्रीकनोति च ॥ ३७ ॥ मायामे

कपिः कंच बहुधा माता भगिनि मेव च ॥ पत्निस्तथा
च दुहिता मातृपितृस्य सास्तथा ॥ ३५ ॥ मु
त्र द्वार उद्भवस्य कउत्सि हं कनोति च ॥ मुख
२८ त्वंच मतुष्याणां मनसं च पिशाचवत् ॥ ३६ ॥ २८
किञ्च पश्यसि ते मुखं योनिं नयकं कूपिका
॥ दुर्गंधिमुज्ज्वलं नंतं कथं तत्रैव धाव

सि ॥ ३७ ॥ इति श्रीदुष्टालंकारे कपिलमहा
पुनिविरचीतायो कपिलगीतासंरणमस्तु
श्री ४ श्री ४ श्री ४ श्री ४ श्री
जगदं कु रु कंदाय सच्चिदानंदमूर्तये ॥ गलिता
खिलभेदाय नमः शोताय तेजसे ॥ १ ॥ वाम

कपिल

नाशापुटे ईडा दक्षिणपुटपिंगला ॥ गांधारिकर्ण
वामेतु हस्तिगणिकर्णदक्षिणे ॥ २॥ वामचक्षुषु
२९ षानाडिलुउशाचक्षुदक्षिणे ॥ सुषुम्नाचक्षुदा २९
पूर्वे जिह्वाग्रे चसनस्व नस्व ती ॥ ३॥ गुदस्थाने कु
हाप्रोत्तं शंखिणिलिंगविंदयोः ॥ वायुणीमु
त्रदारश्च सर्वौगेषु पयस्विनि ॥ ४॥ नाडिद्वय

शमुखेन शरिरं च व्यवस्थितं ॥ व्यापितं दशा
द्वारे तु चराचरकरोति च ॥ ५॥ पिंगला द्वादश
सूर्य ईडा च चंद्रशोडशाः ॥ अंतः कर्णचपंच
वज्राणं च पंचकं तथा ॥ ६॥ शानेन्द्रियचपंच
चकार्येन्द्रियश्च पंचकं ॥ विषयपंचकं येन वि
कल्पं पंचमुच्यते ॥ ७॥ विकारशष्टभीते

कपिल

नदेहस्य अत्र वर्तनं ॥ इत्येवंगुणसंवनकका
काष्ठचतुर्थकं ॥ ८॥ इक्षुदुंडं शकं येमश्रीगं
धंतैलसंस्मृते ॥ क्षीणेणश्चैव ध्याज्यंतु लभते
चप्रयत्ना ॥ ९॥ उदाशिनंतथाकाके नसंतत्रै
वजीर्यते ॥ पश्यात्तत्कष्टतेयेन हाहा कष्टं
थावथा ॥ १०॥ शमीरंसि द्वयोर्गश्चप्रयत्नेन

३०

३०

लभंति च ॥ योवनत्वं च ध्यालस्य वथागता
शारीरकं ॥ ११॥ अंतःसारविहीनस्य बोधस्य
विंप्रसोद्यते ॥ मरुता च कष्टतेषु नवेणु चंद
नस्तथा ॥ १२॥ पद्मासनस्थिते योगिनिर्मिदं द्वा
ने सुपूजितं ॥ मारुती ध्यासयेत्तस्य समुत्तो
नसंशयः ॥ १३॥ वटैवी जंतुसूक्ष्मोपि महा

कपिल वट ततो यथा ॥ यदा स्तिर्बलो रक्षकृतं अंतर्ग
तं तदः ॥ १५ ॥ तत्त्वस्वरूपभावानां मुपसंभवात् न
असी ॥ अहममेति विज्ञानं भ्रमंति दिग्भ्रमं यथा
३१ ॥ १५ ॥ दुर्लभो विषय त्यागी दुर्लभं तत्त्वदर्शनः ॥ ३१
दुर्लभं सह जावत्स्य स दुर्लभं करुणां विना ॥
मूलस्थानं समा मूच औद्याय पातु कारये

॥ इडा च पिंगवा बध्वा पवनं हंति पश्चिमे ॥
॥ कपिशिख उवाच ॥ कथं भगवत शानशुद्ध
मध्यं त जायते ॥ तत्रौपाय मुनि ब्रूहि मम ते तु
ग्नहे यवि ॥ १८ ॥ कपिल मुनि उवाच ॥ जाग्रु
तत्त्वज्ञमुषु त्यादि प्रपंचयः प्रकाशते ॥ त
द्रं ह्यप्यिति ज्ञातव्यं सर्वबंधप्रमुच्यते ॥ १९ ॥

कपिल त्रिषु मस्तु यदा भोग्ये भोक्ता भोगस्तु यद्भवेत् ॥
हृज्योतिर्लक्षणं साक्षिचिन्मात्रो हं स वारिरीव
॥२०॥ वस्त्रं च नूतनं यस्य परिधानं करोति
३३ च ॥ गलाहं बहु काले वा लद्वस्त्रं नूतनं यदा ॥ ३२
२१ ॥ शरीरे वस्त्रं जोक्तुं च श्वासोश्वासादिभो
गितं ॥ मर्त्त्ये न वसनं एवं देहपातं यदा भवे

त् ॥ २२ ॥ पवनं च स्थिरं भूत्वा मानसं निश्चकः
स्तदा ॥ श्वासोश्वासकथं गच्छ योगीनां वय
शोऽहं ॥ २३ ॥ यावद्वायुस्थिरं देहे ॥ तावत्
त्युभयं कृतं ॥ यावद्द्वंद्वं सनं मुद्रा तावद्वा
युन गच्छति ॥ २४ ॥ तालुकाग्नेधृताजिह्वायो
गाभ्यासेन योगिनः ॥ तत्र स्य सर्वसंस्कारा

कृपिः मुक्तो नात्र संशयः ॥ २५ ॥ न स न ऊर्ध्वगं कृत्वा क्षि
णार्धे यदि लिङ्गति ॥ २६ ॥ क्षिणे न मुच्यते योगि व्यधि
मृत्युजरा धदिभिः ॥ २७ ॥ न योगमपणं तस्य न
३३ निद्रा न क्षुधा तृषा ॥ न च मृष्टा भवेत्तस्य योगि
मुद्रा च खेचरी ॥ २८ ॥ खेचरी मुद्रिका येन
विवरं लंबिका धृतः ॥ तस्योपरि श्रवे द्विंदु का

मिन्यां स्त्रिविणिस्तथा ॥ २९ ॥ ब्रह्माविंशत्युद्रादिश्च
द्रादित्याश्च देवता ॥ कल्पं ते च क्षयं यो लिख्य क्ष
यं परमेश्वरं ॥ ३० ॥ माया रूपं परित्यज्य ध्याय
ते च निरामयं ॥ योगयुक्तं स्वयं लिख्य निर्भयं भ
यवजीतं ॥ ३१ ॥ ये कोट्यो देवो सर्वभूतेषु गूढ
सर्वव्यापि सर्वभूतां तदात्मा ॥ कर्मोध्यक्षः स

कपिल
वभूतादिवासः साक्षिचेतांके बलं निगुणस्य ॥
३१ ॥ स्थितिः शो वा गमि र्यात्रा श्रुतिकीर्ति श्रवाक
स्तो स्तुतिः ॥ ३२ ॥ सर्वोत्तमको देवो परिपूर्णसदोच्य
ते ॥ ३३ ॥ दुष्टांतकारणं प्रोक्तं गुह्यतत्त्वार्थविस्त
रं ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो ब्रह्मलोकप्रकाशकः ॥
३४ ॥ इति दुष्टांतग्रहस्य कपिलमुनिविनविता ३४

पापंचमो ध्यायः समाप्तः ॥ श्री ॥ या दृशं
पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया ॥ कष्टेन लि
खितं गंधं यत्नेन प्रतिपालयेत् ॥ ३५ ॥ श्री ॥

वक्तुं उम हाकाय कोटि सूर्य समप्रभा निवि
घ्न कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥ २ ॥

ॐ

ॐ

ॐ